

do_c_o_m_o_m_o_србија

међународна радна група за
документацију и заштиту
грађевина, места и целина
модерног покрета

Минимални документациони досије 2003

Саставила: национална радна група Србије

0.1 ФОТОГРАФИЈА ЦЕЛИНЕ

0.1. Наслов фотографије
Спомен парк Бубањ

0.2. Извор
лична фото документација, Јелена Грбић

0.3. Датум
септембар 2015.

1. ИДЕНТИТЕТ ЦЕЛИНЕ

- 1.1 **Данашњи назив објекта** 3
Спомен парк Бубањ
- 1.2 **Варијантни или претходни/оригинални назив** 4
Спомен парк Бубањ
- 1.3 **Назив улице и број** 5
Бубањ, Улица војводе Путника
- 1.4 **Град** 6
Ниш
- 1.5 **Општина** 7
Палилула
- 1.6 **Поштански број** 8
18000
- 1.7 **Држава** 9
Србија
- 1.8 **Позиција у оквиру националног координатног система** 10
43° 18' 18" N, 21° 52' 21" E
- 1.9 **Класификација/типологија** 11
FNR – меморијални објекти: спомен парк
- 1.10 **Статус и датуми заштите** 12
Споменик културе, 1973 (Завод за заштиту споменика културе Ниш); Непокретно културно добро од изузетног значаја, 1979 (Републички завод за заштиту споменика културе Београд).

2. ИСТОРИЈАТ ОБЈЕКТА

- 2.1 **Оригинални нацрт/намена** 13
меморијални комплекс - спомен парк
- 2.2 **Датуми: наруџбина/завршетак** 14
Конкурс за израду решења монументалног споменика, расписан 1961. године; Изградња споменика завршена октобра 1963. године; парковско уређење настављено у наредним деценијама.
- 2.3 **Пројектанти архитектуре и други пројектанти** 15
Иван Саболић, вајар
- 2.4 **Остале особе или догађаји везани за објекат** 16
Аутор Урбанистичко парковског решења шуме-парка Бубањ - инг. Иван Јанковић
- 2.5 **Значајне измене са датумима** 17
На Бубњу је 7. јула 1950 године откривен први споменик мањих размера; 1963. је

подигнут данашњи монументални споменик, док се уређење простора за посетиоце наставило у наредним деценијама; 2004. године је, у непосредној близини главне споменичке композиције, изграђена капела аутора архитекте Александра Буђевића. Материјализација капеле је конструкција од металних носача и стаклених елемената.

2.6 **Данашња намена** 18
Намена до данас није измењена - меморијална целина - спомен парк.

2.7 **Постојеће стање** 19

На елементима споменичке композиције приметни утицаји атмосферских прилика. Очувању форме елемената споменика доприноси материјализација у армираном бетону као отпорном материјалу, али су на појединим местима приметне пукотине, испирање материјала (крзање ивица и отпадање шљунка), трагови контакта арматуре са ваздухом и атмосферским падавинама и трагови испирања корозије по бетонским платнима. Сваки елемент је вандализиран исписаним порукама у виду графита.

Парковски комплекс није одржаван последњих неколико година, те је постојећи мобилијар у доброј мери вандализиран, уз стазу се налазе гомиле смећа, а осветљење стазе није у функцији. Некада постављене стазе на платоу су данас зарасле травом и другим растињем што указује на нередовно одржавање.

3 ОПИС

3.1 **Општи опис** 20

Спомен парк Бубањ се налази југозападно од Ниша, на узвишењу Бубањ, и простире на површини од 10 хектара парковског комплекса. У централном делу комплекса доминира споменичка композиција монументалних димензија. До широког платоа на коме се налази композиција долази се степенастом пијететном стазом, која води кроз густо пошумљени парк, да би се посетиоцу при крају стазе постепено отворио поглед на плато и споменичку композицију. Композиција се састоји од хоризонталног фриза са сценама страдања народа, ослободилачке борбе и коначне победе над непријатељем представљених у пет композиција, и три бетонске скулптуре монументалних димензија у облику стиснутих песница. Композиција три стиснуте песнице представља "симбол и борбе и победе и пркоса и опомене - како каже аутор - евентуалним новим напаучима", симбол бунта и отпора и споменик слободи, "обележавају незадрживу снагу народних стремљења", а различита висина песница симболизује руке мушкарца, жене и детета.

У непосредној близини споменичке композиције реализован је и плато са гледалиштем, за примање посетилаца током комеморација и реализације јулских свечаности.

Спомен парк, сем пешачке пијететне стазе, има и колски прилаз који води до гледалишта. Оригинално, колски приступ повезан са државним путем ка Лесковцу је изградила југословенска војска између два рата, са тврдом основом у дужини од неколико стотина метара као приступ војним објектима - магацинима са муницијом.

3.2 **Конструкција** 21

Елементи споменичке композиције који представљају стиснуте песнице израђене од армираног бетона, у конструкцији бетонских платана тј. бетонских плоча. Сам стуб песнице је шупаљ и четвороугаоног неправилног облика, који се од темеља ка врху до саме песнице постепено сужава. Димензије стуба при темељу су приближне површини од 5.5x4.5 метара. Тело стуба је подељено по висини двома армиранобетонским дијафрагмама чиме се постиже додатна крутост и обезбеђење стуба од извијања. Темељи стуба су тракасти темељи од армираног

бетона. Шака почиње на око 10.72 м висине стуба, а укупна висина варира и износи приближно око 15м. Дијафрагма се налази и на споју шаке и стуба.

Фриз са пет композиција као засебни елемент је реализован у армираном бетону, као дугачак зид на чијој се западној страни налази рељефна композиција у мермеру. Димензије фриза су 23м дужине и 2.5м висине.

3.3 Контекст

22

Спомен парк се налази на југоисточној страни Ниша, на падини брда која пресеца пут Ниш-Скопље. Споменик је подигнут у непосредној близини некадашњих одбрамбених положаја турске војске - тзв Абди - пашине табије - изграђених седамдесетих година 19. века, односно неколико година пре коначног ослобођења Ниша од Турака. Простор на коме се налази споменик је аутентично место у чијој су непосредној близини вршена стрељања и налазе се раке. Оригинално, терен на коме је уређен комплекс је био у потпуности отворе и огољен, није садржао дрвореде багрема којим је касније пошумљено читаво подручје.

4 ВРЕДНОВАЊЕ

4.1 Техничка вредност

23

Спомен парк Бубањ је један од неколико примера пажљиво осмишљених технички захтевних пројеката меморијалних комплекса у Србији. Занимљив са и са аспекта пројектовања парковског уређења, али и извођења вајарских радова у монументалним димензијама и савременим материјалима. Посебно је интересантна материјализација стубова са песницама и извођење површине споменика у плитком рељефу и натур-бетону.

4.2 Друштвена вредност

24

После свечаног отварања 14. октобра 1963. године, којима су увек присуствовале хиљаде људи и велики број државних и локалних званичника, сваке године су, на овом простору, одржаване традиционалне јулске бубањске комеморативне свечаности. Тим свечаностима су присуствовале хиљаде становника Ниша и осталих градова и крајева Југославије. Данас су комеморативне праксе овог типа мањег обима, али су и даље присутне. Меморијални комплекси су такође били места васпитно-едукативног карактера, која су била у програму великог броја ђачких екскурзија, организованих путовања феријалних савеза и велики број радних организација. У периоду седамдесетих и нарочито осамдесетих година налазе своје место и у туристичким водичима, те постају места туристичке експлоатације.

4.3 Културна и естетска вредност

25

Културна вредност Спомен парка Бубањ се огледа у репрезентацији интензивног периода изградње монументалних меморијалних комплекса широм Југославије. По угледу на тенденције у меморијализацији места стратишта у Европи, закључено је да места великих страдања и кључних битки у Другом светском рату морају бити обележена на специфичан начин тако да истовремено шаљу поруке мира, слободе и непобедивости, али и да задовоље потребе веома амбициозно замишљених комеморативних свечаности за обележавање годишњица историјских догађаја. Естетска вредност овог комплекса је у самом урбанистичко парковском решењу, као и у специфичном вајарском изразу аутора. Стаза која води посетиоце до споменичког платоа, која треба да представља пут ка слободи од окупације, у потпуности је остварена као елемент који наводи посетиоца да интуитивно осети намеру, тј да осети успон и визуелно "олакшање" при изласку из густе и високе парковске шуме на отворени простор и чистину плато на коме се налази споменичка композиција. Карактеристике самих елемената композиције - мермерни рељеф и стиснуте песнице у натур бетону и са детаљима у плитком рељефу - садрже све елементе тада актуелног правца у архитектури и савременој

уметности.

4.4 Историјска вредност

26

Узвишење Бубањ код Ниша представља значајно историјско место, поготово из новије историје града. Све до средине 19. века, Бубањ није играо никакву улогу. Тек пред ослобођење Ниша, 1877. године Турци су на Бубњу изградили своје одбрамбене положаје. Због свог доминантног положаја у односу на нишку котлину и Поморавље, као и на град, Бубањ ће од овог момента па све до завршетка другог светског рата бити војни објекат. Између два рата југословенска војска изградила је на Бубњу више својих објеката (магацина, итд). Међутим, историјско обележје комплексу Бубањ дају догађаји из новије историје. Овде су Немци, током другог св рата врпили масовна стрељања родољуба из свих крајева Југославије. Највећи број су Немци стрељали на Бубњу, одмах после успешног бекства 108 логораша из Концентрационог логора на "Црвеном крсту" у ноћи између 11. и 12. фебруара 1042. године. Стрељања су се наставила све до септембра 1944. године, до повлачења немачке војске из Ниша. Према познатим подацима, на Бубњу је стрељано око 10000 људи. То овом месту даје обележје једног од највећих стратишта у нашој земљи из народноослободилачког рата.

4.5 Генерална оцена

27

Спомен парк Бубањ у свим својим слојевима - историјском, естетском, друштвеном - представља један од битних споменика савремене историје Србије. Несумњив је значај ове локације као места сећања на историјске догађаје у граду Нишу али и у целој земљи. Истовремено, меморијални комплекси и њихова изградња су данас више него било који други тип објеката сведоци и симболи некадашњег југословенског друштва, друштвеног развоја, неговања идеја слободе и антифашизма, његовог односа према тековинама НОБ-е у Другом светском рату - неговање тековина револуције народа као и важности коју је за државу имало одржавање идеја Револуције. Својим апстрактним, модерним изразом, сам споменик се уклапа у тадашње савремене токове уметности у уметности и архитектури, те самим тим се мора наћи на списку релевантних простора модернизма послератног периода.

5 ДОКУМЕНТАЦИЈА

5.1 Главне референце

28

1. Архива Републичког завода за заштиту споменика културе Србије, Београд
2. Народни музеј Ниш, Бубањ, Ниш, 1980.
3. <http://spomenickulture.mi.sanu.ac.rs/spomenik.php?id=603>

5.2 Визуелни материјал у прилогу

29

лична архива подносиоца извештаја

5.3 Подносилац извештаја/датум

30

Јелена Грбић, д.и.а., новембар 2015.